

УДК 343.983:343

DOI 10.32999/ksu2663-2713/2019-8-10

УЧАСТЬ СПЕЦІАЛІСТА У ПРОВЕДЕННІ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ НЕНАЛЕЖНОГО ВИКОНАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ МЕДИЧНИМ АБО ФАРМАЦЕВТИЧНИМ ПРАЦІВНИКОМ

Таранова А.М., ад'юнкт
кафедри криміналістики та судової медицини
Національна академія внутрішніх справ

Стаття присвячена питанням участі спеціаліста у слідчих (розшукових) діях під час розслідування неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником. Розглянуто проблемні питання залучення спеціаліста та змісту його діяльності.

Ключові слова: спеціальні знання, спеціаліст, слідчі (розшукові) дії, розслідування, практична допомога, методична допомога, технічна допомога, консультативна допомога.

Статья посвящена вопросам участия специалиста в следственных (розыскных) действиях при расследовании ненадлежащего исполнения профессиональных обязанностей медицинским или фармацевтическим работником. Рассмотрены основные концепции привлечения специалиста и его деятельности.

Ключевые слова: специальные знания, специалист, следственные (розыскные) действия, расследования, практическая помощь, методическая помощь, техническая помощь, консультативная помощь.

Taranova A.M. INVOLVEMENT OF A SPECIALIST IN CONDUCT INVESTIGATION DURING PROSECUTING OF IMPROPER FULFILMENT OF PROFESSIONAL OBLIGATIONS BY A MEDICAL OR PHARMACEUTICAL WORKER

The article entitled “Involvement of a specialist in conduct investigation during prosecuting of improper fulfilment of professional obligations by a medical or pharmaceutical worker” is about the main issues of involving a specialist in conducting investigative (search) actions during prosecuting of crimes stipulated in Article 140 of the Criminal Code of Ukraine. An overview of the article begins with the concept definition of “specialist”. Then the author turns to problematic aspects which make an investigator to use necessary types of special knowledge. In particular, an investigator explains main criteria which should be met by a specialist who is involved in investigation of improper fulfilment of professional obligations by a medical or pharmaceutical worker. Then the author analyzes the investigative practice and determines the specialists who could be involved in the performance of above-mentioned actions. Further, the information on specialist’s implementation of his special knowledge, skills and experience by providing practical, methodological, technical and advisory assistance is summed up. The author proves that practical help can be used for detection of the fact of medical assistance standards violation, and for identification of the nature of medical assistance technology violation. The author indicates that specialist’s methodological assistance is provided mainly orally by forensic experts and doctors. The author comments on the provision of direct technical assistance according to Article 71, paragraph 1 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine. She also distinguishes such form of assistance as a consultation of a specialist. At the end of the article the author emphasizes the effectiveness of the participation of specialists during investigative (search) actions which helps to obtain valuable information necessary for the detection of a crime.

Key words: expertise, specialist, investigative (search) actions, investigations, practical help, methodological help, technical assistance, advisory assistance.

Постановка проблеми. Розслідування неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником у кожному випадку передбачає необхідність широкого використання спеціальних знань. Це зумовлене стрімким розвитком медичної галузі, яка створила високоефективні і водночас агресивні лікарські засоби, численні методи лікування та діагностування хворих. Пізнання події злочину, механізму його скоєння та встановлення особи, яка вчинила правопорушення, – складний процес, який вимагає від слідчого особливої підготовки та знань. У разі якщо цих знань не досить законодавець передбачив можливість слідчому отримати кваліфіковану допомогу особи, яка володіє необхідними спеціальними знаннями, уміннями та навичками. У деяких випадках під час проведення слідчих (розшукових) дій така допомога є обов'язковою.

Слідчі (розшукові) дії під час розслідування неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником здійснюються у відповідності до загальних вимог, визначених у ст. 223 КПК України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною базою вивчення питань участі спеціаліста у слідчих (розшукових) діях є праці вітчизняних і зарубіжних учених: В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, І.О. Возгіна, А.Ф. Волобуєва, В.Г. Гончаренка, Н.І. Клименко, В.О. Конової, В.С. Кузьмичова, В.К. Лисиченка, Є.Д. Лук'янчикова, М.В. Салтевського, Р.Л. Степанюка, О.В. Таран, В.В. Тищенко, С.С. Чернявського, В.Ю. Шепітька, М.П. Яблокова та ін.

Зважаючи на те, що питання участі спеціалістів у слідчих (розшукових) діях під час розслідування неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником на рівні окремих досліджень не розглядалися, є проблеми правозастосовної практики, убачається доцільним і своєчасним здійснити спробу наукового пошуку для вирішення низки проблем практичного та теоретичного характеру у зазначеному контексті.

Постановка мети полягає у науковому обґрунтуванні участі спеціаліста у слідчих (розшукових) діях, а також одержання обґрунтованих висновків, які в подальшому можуть використовуватись працівниками слідчих підрозділів для ефективного розслідування неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником.

Виклад основного матеріалу. Як свідчить аналіз правозастосовної практики, найбільш поширеною формою використання спеціальних знань під час розслідування неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником є залучення спеціаліста для проведення слідчих (розшукових) дій.

У ст. 71 КПК України визначено поняття спеціаліст: «1. Спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок. 2. Спеціаліст може бути залучений для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складання схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду» [1, с. 178].

У наведеному визначенні прямо не зазначається, але мається на увазі, що спеціальні знання можуть застосовуватися із будь-якої галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла у відповідності до обставин розслідуваної події.

Встановлено, що під час проведення слідчих (розшукових) дій у розслідуванні неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником у слідчого можуть виникнути певні труднощі, які вимагають використання спеціальних знань, а саме:

- відсутність спеціальних знань та недостатня професійна підготовка слідчих у провадженнях цієї категорії;
- відсутність навичок щодо особливостей вилучення, пакування та зберігання специфічних слідів злочину;

– ризик завдання шкоди організму людини, якщо спеціальні знання або науково-технічні засоби не буде застосовувати спеціаліст вузької спеціалізації (лікар).

Отже, під час проведення слідчих (розшукових) дій допомога спеціаліста є необхідною, адже дає змогу слідчому компенсувати недостатній рівень спеціальних знань, забезпечити ефективну підготовку та проведення слідчих (розшукових) дій, забезпечити всебічний аналіз обставин події.

Здебільшого слідчий на власний розсуд може залучати спеціаліста з однієї або різних галузей знань для проведення будь-якої слідчої (розшукової) дії, однак трапляються випадки, коли законом передбачена обов'язкова участь фахівця визначеної професії (огляд трупа, огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією, проведення допиту малолітньої або неповнолітньої особи тощо).

Як зазначають М.Г. Щербаківський і О.А. Кравченко, критеріїв, на основі яких слід викликати спеціаліста для участі у слідчих (розшукових) діях, не розроблено, і пропонують такі рекомендації: «Залучаючи спеціаліста, необхідно керуватися принципом практичної доцільності, під якою розуміється оптимальне використання спеціальних знань і практичних навичок для отримання доказової та орієнтуючої інформації із матеріальних та ідеальних слідів злочину» [2, с. 20].

За результатами вивчення правозастосовної практики ми визначили основні критерії, яким має відповідати спеціаліст, який залучається до проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником. А саме: 1) мати необхідні наукові, медичні та/або фармацевтичні (фармакологічні) та інші знання; 2) мати практичний досвід за спеціалізацією у певному напрямі; 3) мати практичні навички застосування технічних, науково-технічних або інших засобів (застосування медичного обладнання, наприклад для спостереження за часом зміни кольору трупних плям); 4) бути не зацікавленим у результатах кримінального провадження (неприпустимість про-

фесійної корпоративності медичних або фармацевтичних працівників під час проведення слідчих (розшукових) дій).

Установивши необхідність залучення спеціаліста, уповноважена особа направляє виклик (ст. 133 КПК України) відповідному фахівцю або керівнику установи (організації), де така особа працює. Виклик здійснюється шляхом його направлення поштою, електронною поштою або факсом, телефоном, телеграмою чи іншим способом, не пізніше ніж за три дні до дати, коли спеціаліст зобов'язаний прибути (ч. 1, 8 ст. 135 КПК України). При цьому закон не визначає винятків для порядку виклику таких осіб у разі необхідності їх негайного залучення для участі в невідкладних слідчих (розшукових) діях. У виклику спеціалістові повідомляється про: вид слідчої (розшукової) дії, час і місце її проведення, перелік дій, які необхідно виконати з його допомогою, та інші відомі обставини, на підставі яких він зможе підготувати необхідне технічне обладнання, пристрої та прилади [3, с. 121].

Аналіз слідчої практики показав, що до проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником можуть бути залучені фахівці, які:

– обізнані із сучасною класифікацією хвороб та методами обстеження, діагностики, лікування, реабілітації та диспансеризації хворих (лікарі різних спеціальностей, фельдшер, акушер, судово-медичний експерт);

– виготовляють та контролюють якість лікарських засобів, здійснюють зберігання та відпуск лікарських засобів (провізор, фармацевт);

– діагностують, вивчають, оцінюють поведінку та розумові процеси людини, зокрема надають психологічну допомогу (психолог);

– виявляють, вилучають, упаковують сліди злочину, забезпечують технічне супроводження слідчих (розшукових) дій (експерт-криміналіст).

Нормативно-правовими актами, які регулюють діяльність щодо участі спеціаліста у кримінальному проваджен-

ні, є такі: Кримінальний процесуальний кодекс України, Наказ МВС України від 3 листопада 2015 року № 1343 «Про затвердження Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України»; Наказ МВС України від 7 липня 2017 року № 575 «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні»; Наказ МВС України від 3 листопада 2015 року № 1339 «Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі у проведенні огляду місця події»; Наказ МОЗ України від 17 січня 1995 року № 6 «Інструкція про проведення судово-медичної експертизи».

Узагальнення правозастосовної практики щодо розслідування злочинів, передбачених ст. 140 КК України, та відповідно до обов'язків, які передбачені ст. 71 КПК України, дає підстави для висновку про те, що спеціаліст реалізує свої спеціальні знання, навички та досвід шляхом надання *практичної, методичної, технічної та консультативної допомоги*.

Практична допомога спеціаліста під час проведення слідчих (розшукових) дій може бути використана для з'ясування факту порушення стандарту надання медичної допомоги (адекватність, безпечність, ефективність, науково-технічний, професійний рівні), характеру порушення технології надання медичної допомоги (обґрунтованість призначення препарату, відповідність режиму дозування ступеню тяжкості захворювання); виявити недоліки у веденні та оформленні медичних документів (встановити ступінь тяжкості тілесних ушкоджень, зняття травми та механізм її дії), медичне обладнання, прилади та інструменти, де можливі матеріальні сліди злочину.

Методична допомога спеціаліста переважно надається в усній формі як процес реалізації його теоретичних знань і досвіду роботи. Таку допомогу можуть надавати судово-медичні експерти та

лікарі. Судовий медик надає слідчому методичні рекомендації щодо огляду та опису трупа (поза трупа, його одяг, трупні явища, пошкодження на всіх частинах тіла та інше).

Відповідно до ч. 2 ст. 71 КПК України спеціаліст може бути залучений для надання *безпосередньої технічної допомоги* (фотографування, складення схем, планів тощо). Така допомога у розслідуванні злочинів, передбачених ст. 140 КК України, потрібна у випадках, коли слідчий не володіє (не досить володіє) навичками та прийомами застосування науково-технічних засобів. Для застосування таких засобів слідчими залучаються як спеціалісти експерти-криміналісти НДЕКЦ, судово-медичні експерти науково-дослідних установ (криміналістичних) установ (бюро) системи МОЗ, МЮ України. На підставі попереднього аналізу події спеціаліст-криміналіст, судово-медичний експерт вирішує, які науково-технічні засоби необхідно застосувати, при цьому попередньо перевіривши їхню справність та готовність до роботи. Для криміналістичного дослідження лікарських препаратів кваліфіковані спеціалісти використовують спектрометр Рамана "Foram". Перевагами раманівської спектроскопії є неруйнівний контроль лікарської речовини, швидке обстеження, що займає менше 1 хв. [4, с. 75]. Інформація про застосування науково-технічних засобів обов'язково відображається у протоколі слідчої (розшукової) дії.

Важливою формою допомоги у розслідуванні такої категорії злочинів є *консультація* спеціаліста. У провадженнях щодо неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником для консультування слідчих найчастіше залучаються інспектори-криміналісти, судово-медичні експерти, лікарі, фармацевти (провізори) та психологи. Залучений спеціаліст може консультувати слідчого з питань: роз'яснення змісту законів, нормативно-правових актів, інструкцій, постанов, які регулюють діяльність медичних та фармацевтичних працівників; тлумачення медичних термінів, латинських слів та скорочень, які можуть використовувати

медичні та фармацевтичні працівники в усній та письмовій формі; виявлення, вилучення, дослідження медичних документів, рецептів, в яких міститься призначення та інформація про хворого; визначення кола медичних працівників, дії або бездіяльності яких призвела до настання тяжких наслідків; специфіка вилучення мікрослідів від лікарських засобів; пропозиції щодо проведення окремих видів судових експертиз; розроблення майбутнього плану проведення окремих слідчих (розшукових) дій; постановка (коригування) питань у разі призначення судових експертиз.

Будь-яка допомога спеціаліста у проведенні слідчих (розшукових) дій у разі неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником має бути офіційно зафіксована у протоколі слідчої (розшукової) дії. Спеціаліст надає необхідну допомогу слідчому в повному та правильному відображенні в протоколі отриманої за його допомогою доказової інформації, а також даних для застосування науково-технічних засобів, їх найменування та умов застосування. Те, що спеціаліст проводив фіксацію різних об'єктів за допомогою кіно-, відео-, фототехніки також фіксується в протоколах із вказівкою

об'єкта і точки зйомки, моделі технічного засобу й умов знімання [5, с. 178]. Після повного оформлення процесуального документа слідчий, спеціаліст та інші учасники слідчої (розшукової) дій підписують протокол.

Висновки. Отже, участь спеціаліста під час проведення слідчих (розшукових) дій у розслідуванні неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником є необхідною та ефективною. Завдяки допомозі таких осіб можна зібрати важливу інформацію, отримати консультації з питань, що потребують спеціальних знань.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний і Кримінальний процесуальний кодекси України. Київ : KM Publishing, 2012. 352 с.
2. Щербаковский М.Г. Применение специальных знаний при раскрытии и расследовании преступлений. Харьков : Ун-т внутр. дел МВД Украины, 1999. 78 с.
3. Кривонос М.В. Участь спеціаліста в проведенні слідчих (розшукових) дій: правовий аспект. *Вісник Академії митної служби України. Серія «Право»*. 2013. № 2(11). С. 118–124.
4. Пиріг І.В. Технічне забезпечення експертної діяльності. *Криміналістичний вісник*. 2015. № 2(24). С. 70–77.
5. Романюк Б.В. Участь спеціаліста на стадії досудового слідства : навчальний посібник. Київ : Видавничий будинок «Авант-Прим», 2010. 304 с.